

Ummæli hjá Bergur Hansen:

Eitt orðabarn

Hanus Andreassen

J.H.O. Djurhuus – ein bókmentilig ævisøga 2
326 s.

Mentunargrunnur Studentafelagsins

Ein bókmentilig ævisøga er undirheitið á hesum verki. Tað ljóðar sum ein stór og lærd søga. Og so er, ti her eru bæði søga, persónsøga og bókmentasøga umframt alskyns søgur um tann tilkna Janus flættaðar saman í fyrbils tveimum trivialigum bindum. Hetta er ein søga, sum m.a. er grundað á margtýrligar søgur og anekdotur um tann forherðaða og ertingsama Janus, sum skuldi visa seg at hava meiri vald á orðinum enn á sær sjálvum. Hann var tó ikki bara ein skaldaskáldur ella eitt „orðabarn“ sum Hanus kallar hann. Endurgevingar úr gerandisligum brøvum geva okkum eisini eina mynd av honum sum student, pápa, manni, juristi og sum til fánýtis í eina tíð roynir at tvíhalda um borgarliga familjudeymin. Hóast konan, Anna, „setur alt tað treysti hon eigur í hann“, so er tað ein onnur óvissari kensla saman við orðinum, sum í síni stundum oyðandi styrki fara avstað við honum.

Við hesum eru mótsetningarnir í hesi ævisøgu lagdir fram: millum dreymin um eina embættismannatilveru heima í Føroyum eftir lokna próvtøku við universitetið í Keypmannahavn øðrumegin og so hansara tærandi marglyndi, tunglyndi hvössu tungu hinumegin. Hetta síðsta fekk hann spila út serliga í sínum yrkingum. Hanus Andreassen visir í fyrsta bindi eisini á hendan sjónska dupultleika:

„... teir báðir høvuðspólarnir í hansara sál, skapan og syndran, skiftast um at stiga fram.“

Hesir mótskiðandi eginleikar í lívi Janusar eru ikki til at koma úttanum, heldur ikki í eina bókmentiligari ævisøgu, og tað kann ikki annað enn geva hesi søgu ein tragikomiskan undirhaldsdám.

ÆVISØGA

Hendan ævisøgan er, sum undirheitið sigur, ein breið lýsing av J.H.O. Djurhuus. Segan fevnir um mangt og hvat millum lokalsøgu og bókmentatøking. Og hon byrjaði í fyrsta bindi við søguligum bakgrunn og eini

lýsing av fyrirtreym Janusar – søguliga, ættarlaga og samfelagsliga. Í hesum seinna bindinum ger Hanus beinleiðis vart við, at ættanin ikki er at glatast í ættargreiningum. Hóast høvuðspersónurin „í nógv størri mun er miðdepil í søguni“ hesaferð (samanborið við 1. bindi), so gloymir Hanus ikki tann søguliga og samfelagsliga veruleika, sum Janus var og ikki var partur av. Bókmentilig ævisøgan sum tekstaslag tekur jú grundleggjandi støðið í, at bókmentir ikki einans sveima í skaldafraelsari luft, men at tær eisini eru tengdar at vanligum verðsligum ella jarðiskum viðurskiftum, sum vit øll eru noydd at ganga undir.

At Janus var spontanur av lyndi kann næstan í sjálvum sær rættvisgera eina ævisøguliga bókmentaviðgerð av hansara litla rithøvundaverki. Ti her lekur væl og virðiliga millum lívins verkir og bókmentaverkið. Hanus visir á, at yrkingarnar hjá Janusi – so háfloyðdar tær enn eru – tíðum eru inspiraðar av hendingum og persónum í hansara lívi. Í trá við hesa ævisøguliga bókmentalesing verður sjálvur skaldskaparligi áhugin í undanfarna bindi óbeinleiðis settur í samband við mótgang í ættini. Við øðrum orðum kann vera spurt: Var drivmegin hjá Janusi at fáa okkurt slag av uppreisn gjøgnum sín skaldskap? Við hesum spurninginum nærkast Hanus Andreassen – sum vit skulu siggja – einari óvissari útryðju. Og tað er hann fullgreiddur yvir.

ÆTTIN

Í inngangspartinum til fyrsta bind, *Altarinnað kjølfesta*, roynir Hanus Andreassen at greina skaldskaparliga áhugin hjá Janusi og yngra bróðrinum Hans Andriasi við at lita at yngri ættarsøguni. Her er ikki bara talan um ta vanligu forkláringina, at tær vóru av skaldaett og av Djurhuusarfólkinum. Tað snýr seg harumframt um tað, sum Hanus sjálvur kallar „ti dialektiska samspælinum millum vald og list, ogn og anda.“ Og hetta

sigur ævisøghøvundin við ti í huga, at bæði pápi og abbi skaldabroðurnar – Hans Andrias og Óla Jákup – gjørdust óvantað ognarleysir. Hanus heldur, at hetta man hava verið ein dyggur smeitur bæði fyri teir og eftirkomararnar. Hanus heldur eisini, at

„Tað er væl hugsandi, at júst hetta – at siggja seg fluttan niðureftir, hvat ognum, ríkidømi og borgarligum meti viðvíkti – hevur økt um hugin hjá hesum óhepnu eftirkomarum Sjóvorbóndans og konum teirra til at halda fast um tann andaliga arvalutin úr Kollafirði, ja kanska hava

Stud. mag.
Bergur Hansen
ummælir

tey av hesi orsök virðismett hann meira og røkt hann betur. Vit kunnu – um vit seta hetta eitt sindur hvassari upp – siga, at ein missur á handaliga økinum hevur elvt til eina endurskapan á andaliga pallinum. Sæddur í hesum ljósi verður skaldskapurin hjá Janusi – og bróður hansara – ein roynd at taka aftur nakað, sum er mist.“

Hetta ljóðar heilt Selma Lagerlöfskt, men als ikki ósannlíkt. Sum lesast kann í hesum brotinum, setur Hanus hesa hypotesu, sum hann kallar tað, upp sum eina av møguliga fleiri. Hesin inngangsparturin um ættina í fyrsta bindi av hesi ævisøgu letur soleiðis spurningin um skaldsligu inspiratiónina ella driv-

megina standa opnan. Hanus Andreassen setur eisini, við einum tyðuligum fyrivarni, niðanfyrirnevndu orindislinjur úr yrkingini „Ó, móðir mín“ í samband við ádurnevnda umskiftið í ættini:

„Í mínum dreyminum yla stormar hátt:
úr borg var ríkin ætt
og syndrað smátt...“

SKILNADURIN OG SKREIDIBREKKAN

Hvussu er og ikki, so hildu stormarnir á at yla alt lívið og í staðin fyri ættarborgina vóru aðrar borgir og „hitt marmorfríða Hellas heritíð – í veruleikanum, men í faðurfrøðiliga andanum. Og mótsætt ættini kundu hesar hugans harraborgir hjá Janusi ikki syndrast og tær firraðust ongantið í minninum. Tað er til hesa skaldskaparborg, at Hanus Andreassen hevur tilevnað sín ævisøguliga lýkil.

Í hesi bók lýsir Hanus – stundum við mytologiskum yvirskriftum – Janus frá tí hann sum lægfrøðilesandi giftist við Onnu í Hvannasundi til hann var settur fastur at sita teir „80 dagar í undirheiminum“. Millum hesar báðar lagnuløturnar ávikavist í teimum ungu studentadøggunum og til dýrnar lóttust aftur í Vestre rængsel, er liv Jan-

usar merkt av friðloysi og eini fartan frá einum arbeiði til eitt annað. Tað var Janusar sjarma, sigst, sum gjørdi at tann nógv eftirtráða Anna tók hann fram úr so mangar aðrar. Men ein snerkjandi meting vildi beinanvegin sagt, at Janus óivað ikki var tað besta partið. Hanus orðar tað á henda hátt:

„At Anna skuldi giftast við Jens í Aarstovu, tað stóð neyvan í nakrari borgarligari uppskrift. Hesin fátæki, óstöðugi studenturin, sum onga leið var komin við sínum lesnaði, var neyvan ein dótturmadur, sum foreldri hini hjá Onnu fóru at fegnast um.“

Anna sum var útbúgvin lærarinna kom at undirvísa á Víðareði meðan Janus fór niður at gera lesturin lidnan. Við hesum skilnaðinum í huga, er tað ikki so lægt, at trupulleikar skjótt fóru at stínga seg upp í hjúnarlagnum:

„At døma eftir Janusar brøvum til konuna hevur hann, eftir at vera niðurkomin, livað í einum meldri av kenslulugu og sálarligum herðindum: stundum í paradisi, stundum í inferno. Mistreysti lesnaðinum viðvíkjandi, ivi um hjúnalagið, ástarovrugi og hesin lyndisligi labiliteturin, sum í heilum fekk hann at fara av monuni niður í kjallaran – hevur ikki eitt, so hevur okkurt annað av hesum birt uppgang í hansara sinni.“

Og beint eftir sigur Hanus, at:

„Djúpastá orsökini til Janusar trupulleika tykist at hava verið hansara margstreingjaði persónleiki. Sálarfroðin hevur leingi vítað, at hvørt menniskja er sett saman av fleiri „eg“um, og at hann, sum ikki áskannar hetta og onkursvegna fær stýrt sínum „eg“-ríðli, lættliga kann villast. Hetta tykist í eina gáguskel at hava verið Janusar vandamál. „Eg“ini í honum vóru mong og ymisk, og í honum var eingin yvirstovnur, einki hægsta ráð, sum kundi fáa tey at sættast ella samvirka. Tað eynliga langtíð „eg“ið pindist av teimum gerðum, sum tað spottandi, harðsinta „eg“ið gjørdi, og í Janusar lyndi var einki búgvíð „eg“, sum kundi gera støðna upp, menna samfjósdrákin og svelta misfjósdrákin. Ein roynd til at finna loysnir fer hjá Janusi at kalla altíð fram undir sentimentalitetsins merki ella á dreymanna umráði.“

Hanus sær herumframt Janus sum eitt eyðkent umboð fyri sonnevna *„homo melancholicus“*, sveimandi mitt í millum trúgv og vantrúgv, alimakt og máttloysi, fjøldartokka og einseml.

Tað skal tó sigast, at tað

Janus, sum sakførari, á skrivstovu síni. Sum skald var hann undangongumaðurin mikli